

ACIL HEMİRELİ TARİH

History Of Emergency Nursing

Nilay Orkun¹, Smet E. Er², Gül Güne Çelik³

ÖZET

Acil servis hizmetlerinin gelişmesinde İngiltere ve Almanya öncülük etmiş, bu alandaki önemli gelişmeler ise Amerika'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. 1960'lı yıllarda Acil Servis hemireliinin de diğer klinik hemireli rollerinden farklı rolleri olduğu görülmüştür ve acil hemirelerinin özel bir eğitim alma zorunluluğu fark edilmiş ve hemirelik eğitimine verilen önem artmıştır ve acil hemireli gibi branş hemireli olduğu umunda adım atılmıştır. Acil Bakım Hemireli rolleri ve sorumluluklarındaki gelişmeler ile yoğun bilgi ve beceri gerektiren bir branş dalı olarak kabul edilmiştir. Yıllar boyunca tıbbi alanlardaki ilerlemelere baktığımızda Acil hemirelerinin de eğitim düzeyinin yüksek ve mezuniyet sonrası acil bakım hemireli sertifikasına sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. 8 Mart 2010 tarihli resmi gazetede yayımlanan son Hemirelik Kanunu ile birlikte hemirelerin görev ve sorumluluklarının branşlara ayrılması, acil servis birimlerinde çalışan hemirelerin uzmanlık alanının tanımlanması, geçmişten bugüne vurgulandı gibi hemirelerin özel eğitimler alarak profesyonel bakıma açısına sahip olmaları gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: acil hemireli, acil servis, tarih

İletişim : Nilay ORKUN

Ege Üniv. Hemşirelik Fak. Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı

nilayorkunn@gmail.com

ABSTRACT

England and Germany pioneered the development of emergency department services, but important improvements in this area have been made in America after the Second World War. In 1960s, it was observed that Emergency Department Nursing had different roles from the other clinic nursing, the necessity of emergency nurses to get a special training was noticed, the emphasis given to nursing training has increased and a step toward formation of branch nursing such as the emergency department nursing has been taken. With the developments in its roles and responsibilities, the Emergency Department Nursing has been recognized as a specialty that requires intensive knowledge and skills. When we look at the advances in medical areas, it is thought that emergency nurses should have higher education levels and also receive emergency care certificate after graduation. A long with the last Nursing Law published in official journal dated March 8, 2010, it is thought that nurses' duties and responsibilities should be segregated into branches, the speciality areas of those nurses working in emergency units be recognized and as emphasized from thepast to the present day, nurses should have professional viewpoint by receiving special training.

Key words: emergency department nursing, emergency service, history

G R

Acil, aniden gelişen hastalık ya da yaralanma nedeniyle birey, grup ya da toplumun iyilik halini tehdit eden ve kriz olarak algılanan bir durumdur (1). Tıbbi anlamda acil, bireyin fiziksel ve ruhsal yönden tehlike ya da acil durumlarda gerekli sağlık bakımının anında bireye sunulmasıdır (2,3). İnsanın varoluşu ile birlikte kararlaştırılması kaçınılmaz olan acil durumlar savaş zamanlarında yaralıların taşınması için ambulansların ve kurtarma ekiplerinin varlığına dair bilgiler ile 17. yüzyılda karımıza çıkmaktadır. (1-4). Ancak 1800'lü yıllarda hasta sayısının artması ile acil bakımın popüler olmaya başladığı ve triyaj kavramının ilanı edildiği belirtilmektedir (5).

Acil Hemirelinin Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi

Acil hemirelinin tarihsel gelişimine bakıldığında ise, tarih öncesinde de

insanların günümüzdeki gibi sıkıntı ve hastalıklar ya da acil belirtilmektedir. İkinci dünya savaşıyla birlikte bu yana bakım konusunda benzer davranışlar sergilendiği görülmektedir. Bu dönemde hemirelinin rollerine dikkat edilecek olursak ilk çağlarda hemirelik daha çok kadının ifa verici rolü ile karakterizedydi (6). Hemirelik tarihsel gelişiminin sağ öretisine dayandırdığı düşünülmekte ve kiliseye mensup sosyal hizmetlerde çalışan kadınlara ‘Dekones’, erkeklere de ‘Dekon’ denilmekteydi. 14. Yüzyıl’da hemireler, köylünün tıbbi bakımının ve sağlığının ana kaynaklarından biri olmuştur. Hemireler hasta bakımında, bitkisel ilaçlar ve tedavi edici teknikler kullanmaya başlamışlardır (1-7). Alman ve Fransız cerrahların savaş yaralılarını tedavi ettikleri ve eski Yunanlılarda savaş yaralılarının taşınmasına ilişkin anlatımlar bulunsa da; 1772’de Paris’te, 1767’de Amsterdam’da, 1768’de Hamburg’da ilk kurtarma ekibinin

kuruldu u bildirilmektedir. 1795’de Napolyon’un ba cerrahı Baron Laney tarafından, Prusya seferinde, yaralıları için, atların çekti i “Uçan Ambulans” adı verilen hasta ta ıma aracından söz edilmektedir (1; 8). Acil bakım ile ilgili ilk geli melerin ngiltere ve Almaya da ba ladı ı ve Amerika’nın bu geli meleri takip etti i bilinmektedir (8). Acil hem ireli i genel anlamda 1960’lı yıllarda dikkat çekmeye ba lamı , bu birimlerde çalı an hem irelerin özel niteliklere sahip olması gerekti inin farkına varılmı tır. Bu nedenle özel e itimler alarak profesyonel olarak yeti tirilmeleri gerekti i dü ünülmü tür (5-9).

Dünya’da acil hem ireli i Tarihi

İlk yardımın kurucularından olan Esmarsch Schleswig (1823-1908), “Sava alanında ilk Yardım” ve “Yaralıları ilk Yardım” adında iki kitapçı ı ile Kızılhaç’ın 1863’de sviçre’de kurdu u, ngiltere’nin de 1877’de kurdu u Acil Yardım

Te kilatı’nda sertifika vererek alanında e itimli bireyler yeti tirmek için çabaladı ı bilinmektedir (10,11,12). Daha sonraları ise, 1939’da Amerikan Travma Cerrahisi Derne i kurulmu , 1940’lı yılların ba ında, hastane trenleri, gemileri, uçak ve helikopterler yaralı ta ımada kullanılmı , 1973’de ilk kez Amerika’da ilk yardım ile ilgili yasa geli tirilmi ve 1979’da Amerika’da acil tıp uzmanlı ı kabul edilmi böylece ilk yardım alanında önemli de i iklikler olmaya ba lamı tır (13-14). Amerika’da 1970 yılında Anita Dorr ve Judith Kelleher tarafından ‘Acil servis Hem ireler Birli i/ EDNA - Emergency Department Nursing Association’ kurulmu tur. ‘Acil Hem ireleri Birli i / ENA - Emergency Nursing Association’ olarak de i tirilmi ve acil hem irelerinin profesyonellik standartları belirlenmi tir. Böylelikle bugün dünya da 38.000’e yakın üyesi bulunan en geni profesyonel gruplardan biri olu turulmu tur (14-15).

İngiliz hemirelik yüksekokulunda 1972 yılında ayrı iki grup olan kaza ve acil hemireli i grupları bulunuyordu. 1990 yılında bu iki grup birleşerek 'Kaza ve Acil Hemireleri Derneği/ Accident & Emergency Nursing Association'ni kurdular. Bu derneğin kurulması ile birlikte hemireler standardize bir eğitim olarak acil hemireli inde profesyonel hemirelik bakımını yakalamışlardır (5-9). Amerika'da 1980 yılında Sertifikalı Acil Hemireli i eğitim programı başlatılmıştır ve altı hemireden oluşan bir gruba New York'ta bir araya gelerek acil hemireli ine yönelik sertifikalı eğitim almışlardır. 1983 yılında acil hemireli i uygulamalarına standartlar getiren kitabının ve sonrasında travma hemireli i kitabının basılması ile standart bakım hakkında bilgiler sağlanmıştır (5-14). Acil hemireli i kapsamında ilk uluslararası konferans, 78 ülkeden, 600 delegenin katılımı ile 1985 yılında Londra'da ve ilk travma

kursu 1990 yılında İngiltere'de gerçekleştirilmiştir (1).

Türkiye'de Acil Hemireli i Tarihi

Ülkemizde endüstriyel gelişim, Fransız Devrimi ve savaşlar ile birlikte hemirelik yeniden doğmuştur. Florence Nightingale (1820-1910), 19. Yüzyıl'ın ortalarında hemirelik mesleği için beklenen lider olmuştur ve Kırım Savaşı'nda yaralı ve hasta askerlere bakım yapması ve fiziki çevreyi iyileştirmesi ile saygınlığı artırmıştır, zamanın liderlerinin desteğini alması sonucu gerçekleştirilmek istediği reformlar için zemin oluşturmasını sağlamıştır (1;6;16). Daha sonrasında Trablusgarp (1911) ve Balkan (1912) savaşları sırasında, yaralanan askerlere bakım vermek için acil hemirelerine ihtiyaç duyulmuştur (17-18- 19). Kırım Savaşı dönemlerinde Nightingale'in acil hemireli inin gelişime önemli katkıları olmuştur ve gerçekleştirildiği rollere dayanarak Nightingale'in acil hemiresi görevlerini yerine getirdiği

dü ünülmü tür. Osmanlı döneminde sadrazam Mehmet Rü tü Pa a yönetiminde bir yardım komitesi kurulması ile ba lamı tır. 1877’de Marko Pa a tarafında “Yaralı ve Hasta Askerlere Muavenet Cemiyeti” kurulmu tur ve padi ah Abdülhamit, bu derne e ba kanlık ederek ismini “Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti” olarak de i tirmi tir. Daha sonrasında 1907’de yılında gerçekte tirilen Kızılhaç’ın Londra toplantısına katılan Dr. Besim Ömer Pa a, Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti’ni Kızılhaç üyeli ine kabul ettirmi tir (1; 20). Besim Ömer Pa a tarafından, 1911 yılında Gönüllü Hastabakıcılık Kursu açılmı ve stanbul’un tanınmı ailelerinin kızları bu kursa alınmı tır. Süresi altı ay olan bu kurstan sonra Müslüman Türk kadınları ilk kez Balkan Sava ı’nda (1912) yaralı askerlerin bakımına katılmı lardır (20). Doktor Besim Ömer pa anın Kızılhaç’ın Washington Kongresine katılması ile birlikte

hem ireli i bir meslek olarak kabul edildi ini gözlemlemesi üzerine bir hem irelik okulunun açılmasına karar verilmi tir. Bunun üzerine Hilal-i Ahmer cemiyetinde 6 aylık bir e itimle hasta bakıcılık kursu verilmi tir (18-21). Türkiye Cumhuriyetinin ilanı ile birlikte modern hem ireli in geli imi ba lamı tır. 1925 yılında kurulan ilk hem irelik okulu ‘Kızılay Özel Hem irelik Yüksek Okulu olmu tur (5-19-22). Bu okuldan mezun olan hem ireler ihtiyacı olan bölgelerde afet bölgelerinde ilk yardım ve bakım uygulamalarında görev almı lardır (5). Daha sonrasında 1939 yılında Ankara’da Askeri Hem irelik Okulu, 1943’te Verem Sava Derne i ve 1946 yılından ba layarak stanbul’da Sa lık bakanlı ı tarafında çok sayıda lise düzeyinde hem irelik okulu açılmı tır (5,23). Bu geli meleri takiben 1955 yılında Ege Üniversitesi Hem irelik Yüksekokulunun açılması ile birlikte hem irelik mesle ine profesyonel

özellikler kazandırılmı tır (1,24). İlk kez 1968 yılında Hacettepe Üniversitesinde hem irelik alanında yüksek lisans programı açılmı , gene 1972 yılında aynı üniversitede hem irelikte doktora programı açılarak bilim uzmanlı ı ve doktora unvanları verilmeye ba lanmı tır (23,24,25). Ayrıca 1996-1997 e itim ve ö retim yıllarında Marmara Üniversitesi Sa lık Bilimler Enstitüsü tarafında Acil Hem ireli i konularına yüksek lisans programlarında yer verilmesi ile birlikte bu alanda uzmanla ma imkânı sunulmu tur (13). Tıp alanındaki geli melere paralel olarak hem irelerinde uzmanlık alanları olması gerekti i dü ünülerek ülkemizde öncelikle Vehbi Koç Vakfı Semahat Arsel Hem irelik E itim ve Ara tırma Merkezi (SANERC) tarafından 1994 yılından bu yana her yıl ‘Acil Bakım Hem ireli i Kursu’ düzenlenerek alanında daha e itimli hem ireler yeti tiriyor (5). T.C Sa lık bakanlı ı

tarafından yılda iki defa olmak üzere ‘Acil Hem ireli i Sertifika Programı’ düzenleniyor (24). Ayrıca acil hem ireli ine yönelik olarak ilk kez 1990 yılında ‘Acil Hem ireli i’ adlı kitabın stanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hem irelik Yüksekokulu tarafından yazılması, sonrasında da 1998’de Marmara Üniversitesi Hem irelik Yüksekokulu tarafından yazılan ‘Acil Bakım’ ve 1999’da Ege Üniversitesi Hem irelik Yüksekokulu tarafından yazılan ‘Temel İlk Yardım Uygulamaları’ adlı kitapların bu alanda geli mek isteyen hem irelere yol gösterici oldu u dü ünülen kaynaklar olmu lardır (1-5). Hem irelik tarihinde 1933 yılında ilk mesleki örgütlenme Türk Hastabakıcılar Cemiyeti ile olmu tur ve 1943 yılında adı Türk Hem ireler Derne i olarak de i tirilmı tır (6). Daha sonrasında 1954 yılında 6283 kanun ile ilk hem irelik kanunu çıkarılmı ve hem irelik mesle ine yönelik rol ve

sorumlulukları açıklanmıştır (26). Daha sonra 25/4/2007 tarihli ve 5634 sayılı Kanun ile hem ireler çalı ma alanlarına göre, acil hem ireleri de ayrı bir alan olarak otuz iki çalı ma alanı belirtilmiştir ve çalı ma alanlarına-pozisyonlarına göre rol ve sorumlulukları açıklanmıştır (27). 8 Mart 2010 tarihli resmi gazetede yayımlanan son Hem irelik Kanunu ile birlikte hem irelerin alanlara göre görev ve tanımlarının yapıldığı, Acil servis hem iresinin görev, yetki ve sorumlulukları ba lı nda ayrı bir bölümün olduğu göze çarpmaktadır (28). Bu yasanın yürürlü e girmesi ile hem irelerin çalı tıkları alanlarda uzmanla malarının hasta bakımı ve

hem irelik uygulamaları açısından gereklili ini göstermiştir. Sonuç olarak acil servisin özellikli bir birim olması nedeni ile acil servis hem ireleri içinde ayrı bir uzmanlık alanının tanımlanması, bu birimde çalı an hem irelerin geçmi ten bu yana vurgulandı ı gibi özel e itimler almaları ve profesyonel bakı açısına sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye’de ki duruma baktı ımız zaman acil hem ireli i ile iyiye giden geli meler olduğu görülmektedir. Ancak yine de acil hem irelerine yönelik standartların belirlenmesi ve görev tanımlarının yapılmasına ihtiyaç olduğu dü ünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akyolcu N. Düünden Bugüne Acil Hem ireli i. .Ü.F.N. Hem irelik Dergisi 2007;15(60):173-178.
2. nanıcı A, elimen D. Acil Serviste Adli Olgu De erlendirilmesi ve Adli Hem irelik. çinde: Acil Bakım. 3. Baskı, Yüce Yayım, stanbul, (2004). s. 169-184
3. Ada G, Sarvan F, Küpelio lu R, Tavilo lu K. stanbul'da üç farklı hastanede travma ve acil cerrahi bakımının de erlendirilmesi. Ulusal Travma Dergisi, 199;. 3:222-227.
4. lhan S. Yara Bakımının Tarihsel Geli imi. ç Hastalıkları Dergisi 2008;15(3): 136-140.
5. eliman D, Gürkan A. Historical development and current status of emergency nursing in Turkey. Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi 2009;15(5):413-415
6. Ökdem , Abbaso lu A, Do an N. Hem irelik Tarihi. E itimi ve Geli imi, Ankara Üniversitesi Dikimevi Sa lık Meslek Yüksekokulu dergisi 2000;1(1):5-11.The historical & cultural development of nursing. <http://www.shef.ac.uk/> (eri im tarihi) 02.06.2016.
7. Olgun N, Aslan, F, Ku uo lu, S. Acil Bakım. Fielimen D, Editör. Acil Bakım. stanbul: Yüce Yayım;1998. p.3-30.
8. Alpi KM. Mapping the literature of emergency nursing. J Med Libr Assoc 2006;94(2):107-13.
9. Jones G. Celebration of Emergency Nursing. International Emergency Nursing Conference Edinburg 17-20 August 2000. Edinburg, scotland, 13. <http://www.icn.ch/echistory.htm> (06.05.2016).
10. Süzen B. İlk Yardıma Giri . çinde: Temel İlk Yardım. Birol Basın Yayın Da ıtım ve Ticaret Ltd. ti, stanbul, 2004; 1-10.
11. İlk yardım tarihi, <http://saglikarsivnette.blogspot.com.tr/2015/10/ilk-yardimin-tarihcesi-gecmisi-gelisimi.html> (eri im tarihi) 22.05.2016.
12. Dramalı A, Kaymakçı , Özbayır T, ve ark.. İlk yardımın önemi ve tarihçesi. çinde: Temel İlk Yardım Uygulamaları. Saray medikal yayıncılık, zmir, 1999; 1-5.
13. Barry M, Obusan F, Gordon M. Image of Nursing: The Evolution of Emergency Nursing. New York Presbyterian Hospital National Nurses Week, 6-12 May 2010. New York, USA.
14. International Council of Nurses. History of the Emergency Nurses Association. <http://www.ena.org>. (eri im tarihi) 06.03.2017.
15. Türk Hem ireler Derne i Tarihçesi. <http://www.turkhemsirelerdernegi.org.tr/thd/tarihce.aspx> (eri im tarihi) 22.05.2016.
16. entürk ES. çinde: Hem irelik Tarihi. III. Baskı. Nobel Kitabevi, zmir, 2011;111-130.
17. Çanakkale destanı. <http://www.geliboluyuanlamak.com/21>

- [8_18-mart-kahramani-cevat-pasa-ahmet-yurttakal.html](#) (eri m tarihi) 22.05.2016.
18. Ay FA. *Fundamental of nursing*. In: Ay FA, editor. *Fundamental of nursing*. stanbul: Medical Pres; 2007; p. 47-51.
19. Ulusoy MF. *Türkiye’de Hem irelik E itiminin Tarihsel Süreci*. Cumhuriyet Üniversitesi Hem irelik Yüksekokulu Dergisi 1998;2(1):1-8. Benze D. *Dünden Bugüne Hem irelikte Hangi Roller Tanımlandı?*. Acıbadem Hem irelik E-Dergi 2013; 64(6): 1-5.
20. Pektin Ç. *The Nurse - An Important Healthcare Professional*. Nursing Forum 1998;1:71-6.
21. Arslan H, Korkmaz NB, Gündüz G. (2004). *Türkiye’de mezuniyet sonrası hem irelik e itiminin de erlendirilmesi*. Hem irelik Forumu, Eylül-Ekim: 55-59
22. Sucu G. *Acil hem ireli inin yetkinli i nasıl olmalı?*. içinde: 2. Ulusal Acil Hem ireli i Kongresi Konu ma ve Bildiri Özetleri Kitabı. AHD yayıncılık, zmir, 2013, 33-35.
23. elimen D. *Nursing organization in Turkey until 2000*. Nursing Forum 1998;1:102-8.
24. *Hem irelik Kanunu*. http://www.istanbul saglik.gov.tr/w/mev/mev_kan/hemsirelik_kanunu.pdf. (Eri m Tarihi) 06.03.2017.
25. *Hem irelik Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm>. (Eri m Tarihi) 06.03.2017.
26. T.C Resmi Gazete. *Hem irelik Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun 8 Mart 2010*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-3.htm> (Eri m tarihi) 10.05.2016